

«Η Ασφάλεια, το Θεσμικό Πλαίσιο και ο Ρόλος των επιστημόνων ΤΠΕ»

*Μανόλης Γ. Γιαμπουράς, Πρόεδρος ΠΣΔΜΗΥΠ,
μέλος ΕΕΕ Ηλεκτρονικών ΤΕΕ*

**Ημερίδα : « ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ
Πόσο ασφαλείς είναι; »**

Πριν 6 μήνες, τα θέματα ασφάλειας των τηλεπικοινωνιών, το θεσμικό πλαίσιο για τις ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών), αποτελούσαν σχεδόν άγνωστα θέματα στο δημόσιο διάλογο. Η πολιτεία είχε δημιουργήσει, κάποιες ανεξάρτητες αρχές (ορισμένες σε κατάσταση υπολειπουργίας), κάποιοι επαγγελματίες στο χώρο των ΤΠΕ (*εμείς δηλαδή*) φάνταζαν περίπου γραφικοί, όταν επανέρχονταν τακτικά, θέτοντας θέματα που αφορούσαν στο θεσμικό πλαίσιο των ΤΠΕ και η Ευρωπαϊκή Ένωση μας «ενοχλούσε» με συστάσεις και πρόστιμα, για καθυστερήσεις στην προσαρμογή της νομοθεσίας μας. Οι πολιτικές ηγεσίες, ασχολούνταν με περισσότερο «ενδιαφέροντα» θέματα, αυτά που καταλαβαίνει άμεσα ο μέσος ψηφοφόρος και σίγουρα ανάμεσα σε αυτά δεν συμπεριλαμβάνονται τα θέματα ΤΠΕ και ειδικότερα η ασφάλεια και το θεσμικό πλαίσιο που τα διέπει.

Ξαφνικά, η κατάσταση άλλαξε. Ένα απρόσμενο (;) αλλά μαθηματικά βέβαιο ότι κάποια στιγμή θα συνέβαινε γεγονός, έφερε τις ΤΠΕ, τα θέματα ασφάλειας, προστασίας προσωπικών δεδομένων, το θεσμικό τους πλαίσιο γενικότερα στο προσκήνιο. Όπως συμβαίνει συνήθως σε αυτές τις περιπτώσεις, εμφανίστηκαν δεκάδες ειδικοί να ομιλούν για θέματα που καταφανώς δε γνώριζαν, το θέμα ξέφυγε από τις πραγματικές του διαστάσεις, η πολιτική ηγεσία θορυβήθηκε, πολλοί έσπευσαν να επωφεληθούν από την αντάρα της στιγμής.

Οι Υποκλοπές τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και η παραβίαση του προσωπικού απορρήτου στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες (email κλπ.), αποτελούν μια πραγματικότητα. Η τεχνολογία παρέχει τα μέσα, για έξυπνους τρόπους παρακολούθησης, όπως επίσης και για τη δημιουργία άμυνας στις απόπειρες αυτές. Η μάχη για την προστασία του απορρήτου, ήταν και είναι διαρκής, και κανένας δεν μπορεί να εγγυηθεί ποτέ, ότι κάποιο σύστημα είναι απαραβίαστο 100%, για πάντα.

Το δίδαγμα από την πρόσφατη υπόθεση, είναι να δούμε τί μπορεί να κάνει η Πολιτεία για να οχυρωθεί και να αποτρέψει όσους σκέφτονται να βάλουν χέρι στο προσωπικό απόρρητο. Αυτό που προκαλεί εντύπωση μέχρι σήμερα, δεν είναι τόσο αυτή καθ' αυτή η παρακολούθηση, αλλά η αδυναμία να εντοπιστούν άμεσα οι πραγματικά υπεύθυνοι (με την πλήρη και τη νομική έννοια) για την διασφάλιση του απορρήτου και την ορθή λειτουργία των συστημάτων Πληροφορικής και Επικοινωνιών. Στην περίπτωση της κατάρρευσης π.χ. μιας γέφυρας, μπορεί να μη γνωρίζουμε άμεσα αν αυτή οφείλεται σε αστοχία των υλικών ή σε άλλο λόγο, όμως είναι άμεσα υπεύθυνος γι' αυτή κάποιος υπεύθυνος Μηχανικός. Στα συστήματα Πληροφορικής και Επικοινωνιών, ποιοι και με ποια προσόντα, έχουν αντίστοιχη ευθύνη;

Η πρωτοβουλία της Πολιτείας, δια του πρωθυπουργού, για την θεσμική αντιμετώπιση των υποκλοπών, ήταν αναγκαία. Οι υποκλοπές έγιναν και πιθανότατα θα ξαναγίνουν. Η πολιτεία δεν έχει άλλο τρόπο αντίδρασης από την ενίσχυση των οργάνων ελέγχου και την υιοθέτηση ενός ξεκάθαρα και λειτουργικού θεσμικού πλαισίου.

Η ιδέα της τροποποίησης του θεσμικού πλαισίου, είναι στη σωστή κατεύθυνση, είναι όμως πολύ πιθανό να παραμείνει ημιτελής ή χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα, αν δεν αξιολογηθεί ορθά. Θα είναι λάθος, η προσέγγιση του θεσμικού πλαισίου, μόνο από την πλευρά της αντιμετώπισης των υποκλοπών και της ενίσχυσης των εκ των υστέρων ελέγχων στις εταιρίες επικοινωνιών.

Σήμερα υπήρξαν υποκλοπές συνδιαλέξεων, αύριο ενδεχομένως να υποκλαπούν απόρρητα ιατρικά δεδομένα, φορολογικά στοιχεία ή να υπάρξει αστοχία σε κρίσιμα για την εθνική ασφάλεια ή την οικονομία συστήματα Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Η επιτροπή των έγκριτων καθηγητών, εξουσιοδοτήθηκε για μια συνολική λύση στα θέματα της ασφάλειας και της λειτουργίας των συστημάτων ΤΠΕ. Η πρωθυπουργική παρέμβαση, μόνο αυτή τη διάσταση μπορεί να έχει, όχι την κατασταλτική αντιμετώπιση ενός υποσυνόλου του προβλήματος, δηλ. τις υποκλοπές.

Τα όρια και η αναγκαιότητα της Παρέμβασης της Πολιτείας

Όταν συζητάμε για την παρέμβαση της Πολιτείας σε ένα χώρο, στην περίπτωση μας στις ΤΠΕ, θα πρέπει να έχουμε ισχυρά επιχειρήματα για ποιό λόγο είναι αναγκαία. Ειδικά στη χώρα μας, υπάρχει μακρά παράδοση η εμπλοκή της Πολιτείας, να δημιουργεί προβλήματα στην ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, να στρεβλώνει τον ανταγωνισμό, να δημιουργεί κοστοβόρους άχρηστους ενδιάμεσους κρατικούς φορείς και πολλές φορές να δημιουργεί ελεγκτικούς μηχανισμούς που τελικά διαπλέκονται με τους ελεγχόμενους, δημιουργώντας νέα προβλήματα. Εδώ θα ήταν χρήσιμη η άποψη των φορέων της αγοράς των ΣΑΤΠΕ και ΣΕΠΕ, οι οποίοι αν και προσκλήθηκαν σήμερα, δεν έκριναν ότι ήταν απαραίτητη η παρουσία τους με κάποια εισήγηση.

Η Πολιτεία έχει υποχρέωση να παρεμβαίνει σε ένα τομέα της οικονομίας, μόνο για να διασφαλίσει το δημόσιο συμφέρον. Στον κλάδο των ΤΠΕ λοιπόν, η παρέμβαση πρέπει να στοχεύει στην ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων και δικτύων και στη

διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας τους σε περίπτωση που αφορούν σε κρίσιμα συστήματα. Επανερχόμαστε με το θεμελιώδες ερώτημα που αναφέρθηκε και προηγούμενα. Είναι προφανές ότι όταν σε ένα διυλιστήριο συμβεί μια βλάβη, υπάρχουν υπεύθυνοι μηχανικοί για να επιλύσουν το πρόβλημα, να διασφαλίσουν την ορθή λειτουργία αλλά και να αναλάβουν ενδεχόμενα την ευθύνη των όποιων προβλημάτων. Στην περίπτωση της κατάρρευσης του TAXIS, της διαρροής ή αλλοίωσης των φορολογικών δεδομένων των πολιτών, ποιοί φέρουν νομικά την ευθύνη; Ποια μέτρα έχει λάβει η Πολιτεία για να είναι σίγουρη ότι οι υπεύθυνοι έχουν τις ικανότητες και τα απαραίτητα προσόντα για να επιτελούν το συγκεκριμένο έργο;

Πέρα από τη στενή θεώρηση της ασφάλειας, αναφορικά με τη παραβίαση του απορρήτου, τον κίνδυνο ατυχημάτων κλπ. υπάρχει και η διάσταση της δημιουργίας ενός υγιούς περιβάλλοντος ανάπτυξης των ΤΠΕ. Υπενθυμίζουμε ότι η ανάπτυξη των ΤΠΕ, αποτελεί βασικό στόχο της στρατηγικής της Λισσαβόνας, για την μετατροπή της Ευρώπης στην πλέον ανταγωνιστική οικονομία βασισμένη στη γνώση. Το στοιχείο της ανταγωνιστικότητας της χώρας μας, περνάει μέσα από την ανάπτυξη των ΤΠΕ. Σήμερα η Ελλάδα, βρίσκεται στην τελευταία θέση σχεδόν σε όλους τους δείκτες που αφορούν στις ΤΠΕ. Παρά το γεγονός αυτό, είναι αδύνατο να αποφύγουμε την εξέλιξη. Το ηλεκτρονικό εμπόριο, μπορεί να βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα στη χώρα μας, για παράδειγμα, το ποσοστό των πωλήσεων μέσω διαδικτύου σε σχέση με το σύνολο των πωλήσεων, είναι στην Ελλάδα, γύρω στο 1,5% (2004) (ΟΟΣΑ 2005), έχουν όμως διπλασιαστεί την περίοδο 2002-2004 και είναι αναπόφευκτο να αυξηθεί σημαντικά τα επόμενα χρόνια. Οι ηλεκτρονικές συναλλαγές των πολιτών με την κυβέρνηση, όπως και αυτές στο εσωτερικό της διοίκησης, αυξάνονται σταθερά. Βαδίζουμε, έτσι και αλλιώς σε μια κοινωνία που θα διεκπεραιώνει τις περισσότερες διαδικασίες ψηφιακά, μέσω δικτύων και πληροφοριακών συστημάτων. Το θεσμικό πλαίσιο που θα διέπει τις ΤΠΕ, οφείλει να διασφαλίζει την ποιότητα όλων αυτών των συστημάτων και να δημιουργεί αίσθημα εμπιστοσύνης στους πολίτες και τις επιχειρήσεις, ενθαρρύνοντας τη χρήση τους.

Οι δύο βασικές εκδοχές διαμόρφωσης του θεσμικού πλαισίου για τις ΤΠΕ

Η αντιμετώπιση των θεμάτων ασφάλειας και κατ' επέκταση του θεσμικού πλαισίου που αφορά τις ΤΠΕ, μπορεί να θεωρηθεί υπό δύο οπτικές :

1. Την οπτική της καταστολής και του ελέγχου

Δηλαδή μια βελτιωμένη, ίσως, εκδοχή της σημερινής κατάστασης. Οι ελεγκτικοί μηχανισμοί, ανεξάρτητες αρχές κλπ. επεκτείνουν τις αρμοδιότητες τους, επιχειρούν να ελέγξουν λίγο-πολύ οποιοδήποτε πληροφοριακό σύστημα ή δίκτυο αφορά στο δημόσιο συμφέρον ή στην ασφάλεια των πολιτών. Το αποτέλεσμα αυτής της προσέγγισης, είναι στην καλύτερη περίπτωση να μειωθεί ο αριθμός αυτών που θα τολμήσουν να παρανομήσουν, δια της απειλής του ελέγχου.

Τα προβλήματα της συγκεκριμένης προσέγγισης, είναι αρκετά. Δεν αγγίζουν την ουσία του προβλήματος, δηλαδή την ποιότητα και τη λειτουργία των Πληροφοριακών Συστημάτων και Δικτύων, ώστε να μειωθεί ο αριθμός των πιθανών, αστοχιών-παραβάσεων. Γνωρίζουμε όλοι ότι συνήθως στους περιοδικούς ελέγχους, δύσκολα ανιχνεύονται σημαντικά προβλήματα, γιατί οι ελεγχόμενοι είναι ήδη ενήμεροι τις περισσότερες φορές, και προφανώς λαμβάνουν πάντοτε σχετικά μέτρα. Η διαδικασία των ελέγχων, όσο επεκτείνεται, τόσο ατονεί στην ουσία της, δημιουργώντας νομοτελειακά καταστάσεις εξάρτησης και χρηματισμού. Μια τέτοια διαδικασία, δημιουργία επίσης θέματα δημοκρατίας, εφόσον θα επεκτείνεται και σε ιδιωτικά δίκτυα και προσωπικά δεδομένα. Τέλος, με μαθηματική ακρίβεια, δημιουργεί νέους τεράστιους ελεγκτικούς φορείς του ευρύτερου Δημόσιου τομέα, που θα πληρώσει ακριβά το σύνολο των φορολογούμενων, ανεξάρτητα αν τους αφορά ή όχι η συγκεκριμένη ελεγκτική υπηρεσία. Ζητούμενο δεν είναι η δημιουργία και επέκταση των μηχανισμών ελέγχου αλλά η προστασία του πολίτη και του δημόσιου συμφέροντος. Τέλος η προσέγγιση αυτή, δε διασφαλίζει την ανιχνευσιμότητα και την απόδοση ευθυνών στις περιπτώσεις που διαπιστωθούν παραβάσεις.

2. Η οπτική της ατομικής/εταιρικής ευθύνης και των ελάχιστων απαιτήσεων ποιότητας των συστημάτων ΤΠΕ

Η ασφάλεια των συστημάτων ΤΠΕ, συνδέεται άμεσα με την ποιότητα της υλοποίησης και της λειτουργίας τους. Η ποιότητα διασφαλίζεται από τη μια πλευρά με προδιαγραφές που πρέπει να ενημερώνονται διαρκώς και από την άλλη με την θέσπιση ελάχιστων προσόντων-προδιαγραφών για τους εμπλεκόμενους στην υλοποίηση, την παραλαβή και τη λειτουργία των συστημάτων. Προφανώς, η βελτίωση της ποιότητας στην υλοποίηση και τη λειτουργία των έργων ΤΠΕ, μπορεί να περιορίσει τις αστοχίες, όμως δεν θα της μηδενίσει, ούτε θα αποτρέψει το σύνολο της παραβατικότητας. Η νομικά κατοχυρωμένη ατομική ευθύνη, για συγκεκριμένα τμήματα και λειτουργίες, προσωπικού με συγκεκριμένα προσόντα, στον ιδιωτικό και

δημόσιο τομέα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για έγκαιρη επισήμανση των αστοχιών, έγκαιρη αναφορά τους και απόδοση ευθυνών σε περίπτωση παραβάσεων.

Η ανάγκη για συνολικό θεσμικό πλαίσιο για τις ΤΠΕ

Η ποιότητα των έργων, η ασφάλεια των συστημάτων και των δεδομένων, η οικονομική διασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος είναι οι τρεις αρχές όπου εδράζεται η ανάγκη για τη θεσμοθέτηση ενός συνεκτικού θεσμικού πλαισίου για τις μελέτες και τα έργα ΤΠΕ. Η ex post δράση αρχών όπως ΑΔΑΕ, δεν είναι ικανή να περιορίσει τις αστοχίες, εν προκειμένω στην ασφάλεια, και είναι αδύνατο να επιτελέσει το έργο της, χωρίς την ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου, που ορίζει αρμοδιότητες και ευθύνες στα συστήματα ΤΠΕ.

Η εθνική νομοθεσία σε ότι αφορά τα δημόσια έργα ο **v. 3264/2004 (ΥΠΕΧΩΔΕ)**, δεν προβλέπει τίποτα για τα έργα ΤΠΕ. Σε ότι αφορά τις μελέτες ο **v.3316/2005 (ΥΠΕΧΩΔΕ)** προέβλεψε μετά από προσπάθειες του ΠΣΔΜΗΥΠ και του ΤΕΕ, δύο νέες κατηγορίες μελετών για τις ΤΠΕ (κατηγορίες 28 και 29), οι οποίες όμως παραμένουν ανενεργές και φαίνεται να παραπέμπονται στις καλένδες, με τροπολογία στον νόμο περί Κτηματολογίου που έχει κατατεθεί στη Βουλή.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 11 του άρθρου 13 του **v. 2867/2000 (Υπ. Μεταφορών και Επικοινωνιών)** «Οργάνωση και λειτουργία των τηλεπικοινωνιών και άλλες διατάξεις», προβλεπόταν η έκδοση Προεδρικού Διατάγματος με το οποίο «καθορίζονται οι ελάχιστες απαιτήσεις (προδιαγραφές) που θα πρέπει να πληροί η μελέτη, η κατασκευή, η συντήρηση και η επίβλεψη τηλεπικοινωνιακών εγκαταστάσεων και εγκαταστάσεων πληροφορικής, οι κυρώσεις και λοιπές συνέπειες που συνεπάγεται η παράβαση των εν λόγω απαιτήσεων, η πιστοποίηση της εκπλήρωσης των ως άνω απαιτήσεων και ο έλεγχος τους, καθώς και κάθε άλλο συναφές θέμα που άπτεται των ανωτέρω.» Τα σχετικά προεδρικά διατάγματα δεν εκδόθηκαν ποτέ.

Ο **νέος νόμος (3431/2006) για τις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες** που ψηφίστηκε πρόσφατα, στο άρθρο 71, προβλέπει κι αυτός την έκδοση ανάλογων προεδρικών διαταγμάτων. Με δεδομένη την απροθυμία του ΥΠΕΧΩΔΕ να διεκδικήσει τον χώρο των ΤΠΕ, το ΥΜΕ μπορεί να αναλάβει τις θεσμικές πρωτοβουλίες στο χώρο των ΤΠΕ.

Το θεσμικό πλαίσιο για τις μελέτες και τα δημόσια έργα του ΥΠΕΧΩΔΕ, είναι μια καλή πρακτική, με τις όποιες αδυναμίες της, προσαρμοσμένη στην Ελληνική πραγματικότητα. Στα βήματα αυτού του πλαισίου, προτείνονται:

- Η δημιουργία μητρώων με αυστηρά και διάφανη κριτήρια για τα έργα και τις μελέτες ΤΠΕ, γεγονός που θα ανάγκαζε τις επιχειρήσεις στην ένταξη τους σε κατηγορίες έργων και μελετών με βάση το μέγεθος και την εξειδίκευση, την ελάχιστη στελέχωση τους με προσωπικό υψηλού επιπέδου, με αποτέλεσμα, καταρχήν, την καλύτερη ποιότητα των έργων ΤΠΕ
- Η ευθύνη (δια νόμου) της υπογραφής για τα συστήματα Πληροφορικής και Επικοινωνιών, σε επιστήμονες ΤΠΕ από την πλευρά των αναδόχων των έργων και των επιτροπών παρακολούθησης και παραλαβής του Δημοσίου.
- Ειδικότερα για τα μητρώα μελετών, η συγκρότηση τους θα αντιμετώπιζε το σημερινό φαινόμενο όπου σχεδόν οποιοσδήποτε εμφανίζεται ικανός να εκπονήσει μια μελέτη ΤΠΕ.
- Η Καθιέρωση μητρώου ανεξάρτητων αξιολογητών, με αφετηρία το βασικό πτυχίο τμήματος Πληροφορικής και Επικοινωνιών (σήμερα σε επιτροπές για έργα ΤΠΕ συμμετέχουν κατά κανόνα άτομα άσχετα με το αντικείμενο) και καθορισμός συγκεκριμένων χρόνων ολοκλήρωσης της διαδικασίας.
- Η διαχείριση και η συμπλήρωση των μητρώων πρέπει να γίνεται με διαφανή, αντικειμενικά και αδιάβλητα κριτήρια. Φορείς όπως για παράδειγμα ο ΠΣΔΜΗΥΠ κ.α. πρέπει να εκπροσωπούνται θεσμικά στη συγκρότηση και την λειτουργία των μητρώων αυτών, διασφαλίζοντας την αμεροληψία η οποία σήμερα αμφισβητείται

Τα παραπάνω μέτρα, δηλαδή :

1. Η δημιουργία μητρώων
2. Η ελάχιστη στελέχωση των εταιρειών
3. Η ευθύνη της υπογραφής

Σε συνδυασμό με αντίστοιχα αντικειμενικά κριτήρια στελέχωσης των επιτροπών παρακολούθησης και παραλαβής στο ευρύτερο δημόσιο, θα αποτελούσαν μια θεσμική λύση σε πολλά από τα σημερινά προβλήματα. Το πλαίσιο που προτείνεται, προσαρμόζεται εύκολα στα ιδιωτικά έργα.

Συνοψίζοντας

Συμπερασματικά, ο ΠΣΔΜΗΥΠ, προτείνει τη συνολική αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για τις ΤΠΕ.

Απαιτείται ενίσχυση, όχι γιγάντωση και επέκταση των ανεξάρτητων αρχών. Οι ανεξάρτητες αρχές, δεν μπορούν να αποτελούν άλλοθι, για τις βασικές ευθύνες της Πολιτείας.

Είναι βασικό θέμα, η έγκαιρη ενημέρωση του νομοθετικού πλαισίου, σε θέματα προδιαγραφών και προτύπων, για τις ΤΠΕ. Το Τεχνικό Επιμελητήριο, μπορεί σε συνεργασία με το ΥΜΕ να αναλάβει ένα τέτοιο ρόλο.

Η ευκαιρία της αναμόρφωσης τους θεσμικού πλαισίου, πρέπει να αντιμετωπίσει συνολικά το θέμα της ποιότητα των έργων και μελετών ΤΠΕ, με τρόπο ρεαλιστικό και υλοποιήσιμο. Το κόστος για την ποιότητα και την ορθή λειτουργία των κρίσιμων συστημάτων ΤΠΕ δεν πρέπει να επιμεριστεί στην κοινωνία, μέσω μιας αμφίβολης επιτυχίας, πολιτικής ελέγχου και καταστολής. Οι προτάσεις που αναφέρθηκαν, νομίζω, ότι αντιμετωπίζουν ρεαλιστικά το πρόβλημα, χωρίς επιβάρυνση για το σύνολο της κοινωνίας.

Η Πολιτική ηγεσία και συγκεκριμένα το ΥΜΕ, που μας φιλοξενεί, πρέπει να αναλάβει πρωτοβουλίες. Η αναβλητικότητα, όπως διαπιστώθηκε ήδη, κοστίζει σε όλους.